

Õiguskantsler

Raivo Aeg
justiitsminister
Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie 03.05.2019 nr JUM/19-0394/-1K; 8-1/2915

Meie 07.06.2019 nr 18-2/190860/1902926

Perekonnaseaduse, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku muutmine

Lugupeetud minister

[Perekonnaseaduse](#) (PKS), [tsiviilkohtumenetluse seadustiku](#) (TsMS) ja [täitemenetluse seadustiku](#) (TMS) muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsuses (VTK) esitatud muudatused peaksid lahendama mitmed probleemid, millele ka õiguskantsler on tähelepanu juhtinud (õiguskantsleri [27.03.2015](#) ja [28.05.2018](#) kirjad). Samas, võttes arvesse VTK üldist iseloomu, pole võimalik hinnata pakutavate lahenduste täit mõju.

VTK-s pakutud lahendused sõltuvad ka Sotsiaalministeeriumi kavandatavatest lepitussüsteemi muudatustest, seetõttu tuleks need ühtse lahendusena läbi mõelda. Praegu on keeruline hinnata, kuidas kõik plaanitud muudatused omavahel haakuksid.

Täpsustamist vajavad järgmised aspektid.

1. VTK näeb ette, et sunnivahendite kohaldamise õigus antakse kohtule. Vajab täpsustamist, milliseid sunnivahendeid kohus rakendada saaks. VTK-ga plaanitakse luua kaks uut sunnivahendit: trahv ja arest. Samas tuleks seaduseelnõu seletuskirjas kirjeldada ka teisi võimalusi, kuidas kohus saaks vanemaid lahendit täitma sundida, näiteks teha vanemale ettekirjutusi, kehtestada keelde või kohustada vanemat järgima kindlaid käitumisjuhiseid (PKS § 134 lg 3). Isegi kui seaduses ei pruugi sunnivahendite loetelu sätestada, tuleb seaduseelnõu seletuskirjas siiski avada, millised võimalused on kohtutel suhtluskorra täitmisele sundimiseks. See on iseäranis oluline, kuna soovitakse muuta senist praktikat. Ühtse praktika kujundamiseks on vajalik, et seaduse adressaadid mõistaksid eelnõuga plaanitavaid muudatusi ühtmoodi.
2. Õiguskantsler ei pea põhjendatuks aresti kasutuselevõttu. Vanema suhtes kohaldatav arest on lapse parimate huvidega vastuolus. Suhtluskorra määrust sundtäidetakse selleks, et tagada lahuselava vanema ja lapse õigust suhelda. Selle õiguse maksmapanekuks ei tohi aga kasutada vahendeid, mis last kahjustavad. Vanema vabaduse piiramine selleks, et laps saaks teise vanemaga koos olla, ei ole eesmärgipärane vahend suhtluse tagamiseks. Ka VTK aluseks olnud [analüüsis](#) on rõhutatud, et Saksamaal, kus seadus võimaldab vanemat arestida, on kohtunikud seisukohal, et arest last hooldava vanema suhtes kahjustab tavaliselt lapse huve ning kohtud seda suhtlusõiguse täitmise tagamiseks üldjuhul ei kohalda. Põhjamaade mudel, mida tihti eeskujuks tuuakse, keskendub vanemate omavahelise kokkuleppe

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

saavutamisele. Lahendused toimivad eelkõige seetõttu, et vanemad on kokku leppinud, mitte riigi sunni või aresti ähvardusel.

3. VTK loob uue mõiste – suhtluse hooldaja. See on inimene, kes korraldab lapse ja vanema suhtlust. Nagu VTK-s selgitatud, võib kohus ka kehtiva PKS-i § 143 lg 3¹ kohaselt määrata, et vanem suhtleb lapsega kolmanda isiku juuresolekul. Seadus ei sätesta sellisele kolmandale isikule erinõudeid (see võib olla nii lastekaitsetöötaja kui ka pereliige). VTK-s esitatud selgituste järgi võiks aga suhtluse hooldaja olla pigem erialaste oskustega isik, kes mitte ainult ei saada last vanemaga kokkusaamisel, vaid ka korraldab nende omavahelist suhtlemist. VTK-s on selgitatud, et seadust pole vaja muuta, kuna juba praegu kehtiva PKS-i alusel saab kohus määrata suhtlemise kolmanda isiku juuresolekul. Kui soovitakse, et suhtluse hooldaja oleks eriteadmistega isik, tuleb selline nõue siiski seaduses sätestada. Seadust on vaja täiendada ka juhul, kui soovitakse sätestada, et suhtluse hooldajal on senisest suuremad volitused ja vastutus suhtluse korraldamisel. VTK toob välja, et praeguse PKS-i alusel saatjaga suhtlemise korral tuleb kohtul suhtlemisega seotud küsimused konkreetselt kindlaks määrata, s.t üksikküsimused ei tohi jääda saatja enda otsustada. Eeltoodust võib järeldada, et kavas on suurendada paindlikkust just seeläbi, et professionaalne suhtluse hooldaja saab ka ise teatud suhtlemisega seotud küsimusi otsustada (näiteks suhtlusaja edasilükkamine või asendamine mõne sobivama ajaga vms).
4. VTK kohaselt ei ole kavandatud muudatustega ette näha koormuse tõusu kohalikes omavalitsustes. Sellega ei saa nõustuda. Kui kohtud hakkavad määrama suhtluse hooldajaks lastekaitsetöötajaid ning suhtluse hooldajale on suuremad nõudmised ja ootused kui praegu PKS-i järgi määratud saatjale, võib see tähendada märkimisväärset koormuse tõusu. Samuti võib sellega kaasneda lastekaitsetöötajate koolitusvajadus.
5. VTK-s kavandatu kohaselt kaotatakse TsMS §-s 563 sätestatud kohustuslik lepitusmenetlus (mille läbimine on eeltingimuseks suhtluskorra sundtäitmiseks). Ka õiguskantsleri hinnangul on sellisel kujul lepitusmenetluse kaotamine mõistlik. Last puudutavate kokkulepete sõlmimiseks vajalik lepitus/vahendamine peab toimuma enne kohtusse pöördumist ning võiks olla vanematele kohustuslik. Sel moel on last puudutavate kokkulepete vahendamine (*mediation*) kohustuslik näiteks Norras ja alates 2020. aastast ka Leedus. Samuti saab kohus menetluse käigus hinnata, kas vanemad tuleks suunata professionaalse lepitaja juurde.
6. VTK ei käsitle suhtluskorra kohtulahendite sundtäitmist öhtusel ajal, nädalavahetustel ja riigipühadel. Kohtutäiturid heidavad olemasolevale süsteemile ette, et nädalavahetustel töötamist ei hüvitata. Sama probleem on ka lastekaitsetöötajatel. Kohtutäiturite sõnul keelduvad lastekaitsetöötajad vahel täitetoimingul osalemast, kui see toimub öhtul või nädalavahetusel. Seaduseelnõus tuleb need küsimused lahendada. Vajalik võib olla kohtutäiturite tegevust puudutavate normide täpsustamine. Näiteks sätestab [kohtutäituri seaduse](#) § 4 lg 3, et büroo lahtioleku-aeg ja kohtutäituri vastuvõtuaeg tehakse teatavaks Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja veebilehel, samuti pannakse teave nähtavale kohale kohtutäituri büroo sissepääsu juures. Sama sätte kohaselt võib minister oma määrusega kehtestada lahtioleku- ja vastuvõtuaaja alampiiri. Justiitsministri 15.12.2009 määrusega kinnitatud [kohtutäiturimäärustik](#) § 4 lg 2 sätestab üksnes, et kohtutäituri büroo peab olema avatud igal tööpäeval vähemalt neli tundi.

Kohtutäiturid ja kohalikud omavalitsused peavad läbi mõtlema, kuidas korraldada oma töö selliselt, et teenus oleks kättesaadav ka õhtusel ajal, nädalavahetustel ja riigipühadel. Kõne alla võib tulla töötamine graafiku alusel, valveagade kehtestamine jms.

7. Kehtivat korda on vaja muuta, kuid nõustuda ei saa VTK-s esitatud väitega, et olemasolevaid õigusakte ei ole võimalik paremini rakendada. Õiguskantsler selgitas 28.05.2018 pöördumises (kohtutäituritelt kogutud tagasiside põhjal), et suhtluskorra kohtulahendi täitmise edukus sõltub muu hulgas sellest, kui hästi kohtutäitur oskab hinnata lapse parimaid huve ja vahendada vaidlusosaliste kokkuleppeid. On kohtutäitureid, kellel õnnestub täita enamik nendeni jõudvatest suhtluskorra lahenditest, aga on ka neid, kes täidavad vaid mõne üksiku otsuse. Seega tuleks kohtutäitureid selles asjas koolitada ning pakkuda neile senisest enam lastekaitsetöötaja sisulist tuge. Nagu eespool viidatud, on tulnud ette juhtumeid, kus lastekaitsetöötaja keeldub täitetoimingul osalemast (kas ajapuudusel või muul põhjusel) või osaleb sisulist tuge pakkumata. Kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajad peavad kehtivate nõuete kohaselt osalema täitetoimingul.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Kristi Paron 6938411
Kristi.Paron@oiguskantsler.ee